

“วาทกรรมทางวัฒนธรรม” และ “ความไม่หลากหลายทางวัฒนธรรม”

ในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา

Cultural Discourse and Non-Multiculturalism

in Social Studies Curriculums and Textbooks

ทิชานนท์ ชุมแวงวapie¹ / Thichanon Chumwangwapee

Received: 3 มิถุนายน 2561

Revised: 23 กรกฎาคม 2561

Accepted: 28 กรกฎาคม 2561

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา วาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน เพื่อศึกษาบริบทของการเกิดวาทกรรมและการผลิตซ้ำวาทกรรมในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์และการตีความจากแหล่งข้อมูลสำคัญต่อไปนี้ (1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2545 ที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2553 (2) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 (3) หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาจาก 3 สำนักพิมพ์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย 3 สำนักพิมพ์ และ (4) เอกสาร สิ่งพิมพ์และงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย ในการศึกษาวิเคราะห์เชิงวิพากษ์วาทกรรมในครั้งนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดคิดของการศึกษาตามแนวทางของ Michael Foucault (1972: 21-

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น e-mail: thichanonchmwng01@gmail.com

29) ศึกษาบริบทของการก่อตัวของวาทกรรม ภาคปฏิบัติการอำนาจและความรู้ วาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ใช้สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวเพื่อรวมศูนย์อำนาจทางวัฒนธรรมในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า 1) วาทกรรมที่ปรากฏในหลักสูตรและการเรียนสังคมศึกษาที่เห็นเด่นชัด คือ “เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม หรือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวทางวัฒนธรรม” 2) บริบทของการเกิดวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรยุคปัจจุบันเป็นความต่อเนื่องการสร้างวาทกรรมทางวัฒนธรรมในอดีตที่เป็นผลมาจากมาจากการสร้างวาทกรรม “ความเป็นไทย” ในยุคของการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ในบริบทของการต่อสู้กับจักรวรรดินิยมตะวันตก และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ และการจัดระเบียบการปกครองเพื่อทำให้คนเชื้อชาติต่าง ๆ ในดินแดนสยามมีสำนึกของความเป็นไทย ต่อมาวาทกรรมความเป็นไทยถูกปรับเปลี่ยนเพื่อเผชิญกับสถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละยุค และปัจจุบันถูกใช้เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเผชิญหน้ากับสภาพเศรษฐกิจทุนนิยมและสังคมโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจสูง 3) การผลิตซ้ำและการขับเคลื่อนวาทกรรมทางวัฒนธรรมได้ดำเนินขับเคลื่อนผ่านสถาบันการศึกษาด้วยการสร้างความรู้ผ่านหลักสูตรและแบบเรียนเพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ หรือการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และลดทอนความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยตัดขาดบริบททางประวัติศาสตร์ การต่อสู้และต่อรองการเรียกร้องความเสมอภาคของกลุ่มวัฒนธรรมอื่นจะนำไปสู่ “ความไม่หลากหลายทางวัฒนธรรม” ในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา ฉะนั้น การเรียนการสอนสังคมศึกษา จะต้องให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างจริงจังต่อไป

คำสำคัญ: วาทกรรมทางวัฒนธรรม, ความไม่หลากหลายทางวัฒนธรรม,
แบบเรียนสังคมศึกษา

Abstract

This article aims to: 1) analyze cultural discursive practice in social studies curriculums and textbooks regarding cultural discourse in today Thai society, and 2) examine contexts of discursive occurrences and reproduction in social studies curriculums and textbooks. Data collection was done through analysis and interpretation from important data sources: 1) the Amendment No.3 of the 2010 National Education Law of Schools, 2) the 2008 Basic Education Core Curriculum, 3) social studies textbooks widely used and published from three publishers, and 4) document, printed matter, and the writings related to Thai historical and cultural issues. In addition, Michael Foucault's discourse analysis was also employed to identify contexts of discursive occurrences, authority operation, and cultural discursive knowledge used to construct unity and assemble cultural authority in social studies curriculums and textbooks.

Results found that:

- 1) The discourse explicit in social studies curriculum and textbooks was cultural identity or cultural unity.
- 2) The context of cultural discursive occurrences in recent curriculum was continuity of the former construction of cultural discourse.

This construction was resulted from discursive construction of Thainess in the era of constructing modernized nation through developing people of all nationalities in Kingdom of Siam to have Thainess conscience by fighting with western imperialism, socio-economical change, and administrative organization. This Thainess discourse was later altered to confront with political situation in each era. Nowadays, it is used as construction of pride in cultural identity, aiming to confront with capitalist economy and globalization society where high economic competition has been arisen.

3) Reproduction and acceleration of cultural discourse were done through educational institutions. By doing this, building knowledge toward curriculums and textbooks for identity or unity creation was arisen. Besides, decreasing multiculturalism by eliminating historical contexts regarding struggles, negotiation, and claims for cultural equality which might lead to non-multiculturalism in social studies curriculums and textbooks was also included.

Keywords: Cultural Discourse, Non-Multiculturalism,
Social Studies Textbooks

บทนำ

ปรากฏการณ์ของการเหยียดวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ อาทิ ข่าวการดูหมิ่นคนอีสาน ดังข้อความ “มึงคนอีสานนี่หว่า กระจอก” (วอยซ์ทีวี, ออนไลน์: วันที่ 12 ธันวาคม 2560) ซึ่งข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมและเป็นผลผลิตมาจากการสร้างวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่มีการผลิตซ้ำในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษาที่เน้นวัฒนธรรมเพียงแค่นั้นเดียวและการสร้างแบบแผนมาตรฐานทางวัฒนธรรมโดยหลงลืมบริบททางวัฒนธรรมและมิติของความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง เมื่อไม่เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริงแล้วจะนำไปสู่การเกิดอคติทางวัฒนธรรมและในที่สุดจะกลายเป็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่รุนแรงในสังคมต่อไป บทความนี้จึงมีความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมที่สืบทอดในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษาที่จะเป็นเหตุแห่งความไม่เข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของคนในสังคม โดยสนใจการสร้างวาทกรรมทางวัฒนธรรมในอดีตและการผลิตซ้ำวาทกรรมในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้แม้ว่าแบบเรียนและหลักสูตรจะไม่สามารถใช้ในการศึกษาผลของปรากฏการณ์การดูถูกและเหยียดหยามทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมได้ทั้งหมดเนื่องจากมีปัจจัยอื่นที่สำคัญต่อการหล่อหลอมคุณลักษณะของพลเมืองดีกว่วหลักสูตรและแบบเรียน อย่างไรก็ตามการศึกษาวเคราะห์วาทกรรมทางวัฒนธรรมในหลักสูตรและแบบเรียนยังถือเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้าใจสังคมได้ดีในทางหนึ่ง เนื่องจากหลักสูตรและแบบเรียนเป็นผลสะท้อนของความคิดของสังคมนั้น ๆ

ทั้งนี้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวเพื่อรวมศูนย์

อำนาจอันแฝงเร้นในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เริ่มจากการศึกษาเบื้องต้นหรือบริบทที่ทำให้เกิดวาทกรรมทางวัฒนธรรมในแต่ละสมัยเพื่อแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ และการผลิตซ้ำวาทกรรมทางวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันที่เป็นผลมาจากการสร้างวาทกรรมทางวัฒนธรรมในอดีต ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลสำคัญต่อไปนี้

1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2545 ที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2553 เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับในการจัดการศึกษา ทรงพลังต่อกระบวนการจัดการศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ทั้งนี้กฎหมายการศึกษาแห่งชาติถือเป็นแบบแผนในการจัดการศึกษาซึ่งการสร้างหลักสูตรหรือกระบวนการผลิตความรู้จะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของกฎหมายทางการศึกษาแห่งชาติฉบับดังกล่าว การศึกษากฎหมายการศึกษาแห่งชาติจะช่วยให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการสร้างและผลิตซ้ำวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ดำเนินอยู่ในระบบการศึกษา

2) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ซึ่งถือเป็นพิมพ์เขียวหรือแม่แบบของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่เป็นรูปธรรม การสร้างหลักสูตรเป็นกระบวนการในการผลิตความรู้ ที่นำไปใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาและขับเคลื่อนด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ในยุคปัจจุบัน การศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 จะช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงปฏิบัติการวาทกรรมผ่านแม่แบบของการจัดการศึกษาในชั้นเรียน

3) หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาจาก 3 สำนักพิมพ์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสถานศึกษาประกอบด้วย สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ และสำนักพิมพ์เอมพันธ์ ในสาระหน้าที่พลเมือง

วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมที่อนุญาตให้ใช้การเรียนวิชาสังคมศึกษาในสถานศึกษาโดยกระทรวงศึกษาธิการ สำนักพิมพ์ละ 12 เล่ม ครอบคลุมทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งการศึกษาแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาจะช่วยให้เห็นถึงการขยายความรู้ในหลักสูตรซึ่งแบบเรียนถือเป็นวัสดุประกอบหลักสูตรที่จะทำให้การขับเคลื่อนหลักสูตรสู่ชั้นเรียนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับกรอบในการศึกษาวิเคราะห์เชิงวิพากษ์วาทกรรมในครั้งนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดของการศึกษาตามแนวทางของ Michael Foucault (1972: 21-29) เพื่อใช้ในการศึกษาประเด็นสำคัญต่อไปนี้ 1) บริบทที่ทำให้เกิดวาทกรรม 2) ภาควิปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวเพื่อรวมศูนย์อำนาจทางวัฒนธรรมด้วยการวิเคราะห์และตีความผ่านหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา ทั้งนี้จะขอก้าวถึงหลักการวิเคราะห์วาทกรรม หรือ Discourse เป็นหรือสร้าง (Deconstruction) ด้วยวิธีการประวัติศาสตร์แบบสาแหรก เพื่อศึกษาปัจจัยหรือบริบทที่ทำให้เกิดวาทกรรม และอำนาจของวาทกรรมในการควบคุมร่างกายของปัจเจกโดยที่สังคมส่วนใหญ่ให้การยอมรับว่าเป็นความชอบธรรม วาทกรรมสร้างอำนาจในการบังคับ จัดระเบียบ ควบคุม พฤติกรรม ปลุกฝังอุดมการณ์ให้กับร่างกาย นอกจากนี้วาทกรรมยังสร้างอำนาจทางการเมืองที่กระทำต่อร่างกายนั้นมักเป็นไปในลักษณะที่มองว่าร่างกายเป็นวัตถุซึ่งถูกบังคับในลักษณะของการฝึกวินัย การกระทำ การแสดงความเคลื่อนไหวหรือแม้กระทั่งความคิด รวมถึงการปลุกฝังอุดมการณ์บางอย่าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจประเด็นที่น่าเสนอข้างต้นผู้เขียนขอแบ่งหัวข้อการนำเสนอ ดังนี้ 1) บริบทและปัจจัยของการก่อตัวของวาทกรรมทางวัฒนธรรม 2) กระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจของวาทกรรมทางวัฒนธรรม ในหลักสูตร 3) ปฏิบัติการ

วาทกรรมทางวัฒนธรรมในหลักสูตรสังคมศึกษา 4) ปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมในรูปแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา และ 5) ความไม่หลากหลายทางวัฒนธรรมในหลักสูตรและแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บริบทและปัจจัยของการก่อตัวของวาทกรรมทางวัฒนธรรม

วาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา เป็นผลมาจากการสร้างวาทกรรมทางวัฒนธรรมในอดีตและมีการผลิตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ จะขอกล่าวถึงการสร้างวาทกรรมทางวัฒนธรรมในแต่ละยุคเพื่อให้เห็นภาพของความต่อเนื่องในการผลิตซ้ำวาทกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ วาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษาในยุคปัจจุบันเป็นผลมาจากการสร้างวาทกรรม “การสร้างเป็นไทย” ทั้งนี้จะขอกล่าวถึงบริบทที่ทำให้เกิดวาทกรรมในแต่ละยุคให้ภาพอย่างคร่าว ๆ ดังนี้

1.1) ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สยามต้องเผชิญกับอารยธรรมตะวันตกที่มาพร้อมกับอำนาจที่เหนือกว่า ชนชั้นนำสยามในเวลานั้นเล็งรับเอาความเจริญทางด้านวัตถุเพื่อสร้างความเป็นสมัยใหม่และสร้างความเป็นตัวตนใหม่ให้กับส่วนต่าง ๆ เพื่อประกอบสร้างกลายเป็นไทย ความเป็นไทยในยุคนี้จึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเผชิญหน้ากับภัยคุกคามอำนาจจักรวรรดิตะวันตกและชาวจีน อีกทั้งวาทกรรมความเป็นไทยถูกสร้างขึ้นเพื่อจัดระเบียบอำนาจแบบใหม่ที่เป็นความร่วมมืออำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2548: 40-67) ทั้งนี้ในยุคก่อนการสร้างความเป็นสมัยใหม่ด้วยฐานคิดแบบรัฐประชาชาติ ความเป็นไทยไม่ได้ครอบคลุมถึงคนทุกเชื้อชาติหรือคนทุกคนในดินแดนในสยามแต่จะชี้เฉพาะเพียงกลุ่มคนชั้นนำ หรือกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง

จักรวรรดิตะวันตกใช้แนวคิดการสร้างรัฐประชาชาติหรือประเทศชาติที่เป็น
 รูปธรรมทางการเมืองด้วยเชื้อชาติ ซึ่งฝรั่งเศสได้ใช้แนวคิดนี้รุกรานสยามด้วยการ
 อ้างว่า “คนลาวในสยามแม้จะมีภาษาที่ใกล้เคียงกับคนสยาม แต่ก็สามารถแยก
 ออกกันได้อย่างชัดเจน คนสยามไม่ใช่เชื้อชาติเพราะมีการผสมกับจีน ดังนั้น
 สยามแท้จึงเป็นคนกลุ่มน้อยของประเทศนี้” ทำให้สยามเองในเวลานั้นหันมาปรับ
 ใช้วาทกรรมเรื่องชาติเพื่อหลีกเลี่ยงการคุกคามจากจักรวรรดิตะวันตก มีการสร้าง
 วาทกรรมที่กล่าวถึงคำว่า “ชาติ คือ กลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกัน.... ผู้คนที่อาศัย
 ในอาณาจักรเดียวกันถือว่าเป็นไทย” แบบเรียนเล่มแรกได้บรรจุคำอธิบายความ
 เป็นไทยว่า “เราเกิดมาเป็นไทยด้วยกัน เป็นชาติเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน” อีก
 ทั้งยังมีการเปลี่ยนชื่อมณฑลที่จากเดิมเป็นชื่อเรียกตามชาติพันธุ์ของกลุ่มคนที่
 อาศัยบริเวณนั้นให้กลายมาเป็นชื่อทิศทิศทางโดยในกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง
 (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557: 108-116) การรวมศูนย์อำนาจเพื่อ
 การครอบงำจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นได้มีการสร้างสำนักทางวัฒนธรรมร่วมกัน
 โดยเฉพาะด้านภาษา กีดกันภาษาถิ่น หน่วยงานราชการใช้ภาษามาตรฐาน ดัง
 ตัวอย่างในดินแดนล้านนาภาษาถิ่นล้านนาถูกห้ามมิให้ใช้ในโรงเรียน ตำรา
 เอกสารสำคัญที่เป็นภาษาถิ่นถูกทำลาย ชื่อสถานที่ที่เป็นภาษาถิ่นถูกเปลี่ยนให้
 กลายเป็นภาษาไทยกลางแทน (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2554: 37-50) การทำลาย
 ความเป็นท้องถิ่นลงในยุคนี้ถือเป็นความพยายามให้คนท้องถิ่นลืมเลือนความ
 เป็นตัวตนของคนท้องถิ่นเพื่อสร้างสำนักทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นอันจะเป็น
 ประโยชน์ต่อการรวบรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองสำหรับการสร้างรัฐ
 ประชาชาติสมัยใหม่ อีกทั้งวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย ยังถูกใช้ใน
 บริบทความสัมพันธ์ทางอำนาจเพื่ออ้างความชอบธรรมในการครอบงำผู้ปกครอง

เสียงข้างน้อยในโลกของความเป็นไทย เพื่อให้ผู้ปกครองสามารถปกครองอาณาจักรได้อย่างมั่นคงอีกด้วย (ธงชัย วินิจจะกุล, 2556: 4-22)

1.2) ยุคแรกเริ่มหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 การสร้างความเป็นไทยเป็นไปเพื่อการรวมศูนย์กลางทางการเมือง แต่มีการปรับเปลี่ยนความเป็นไทยมาเพื่อสนองสถานการณ์การเมืองที่เปลี่ยนไปและเพื่อให้คนไทยมีความภาคภูมิใจในชาติของตนอีกทั้งสืบทอดความเป็นไทยในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน นอกจากนั้นยังเป็นที่ปรับเปลี่ยนให้คนไทยมีคุณลักษณะตามที่รัฐต้องการ ทั้งนี้ในช่วงแรกเริ่มของการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยเฉพาะในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดกระแสชาตินิยมทางวัฒนธรรมแบบจารีตซึ่งได้ดำเนินการไปอย่างเข้มข้นมีการสร้างวัฒนธรรมแบบรวมศูนย์กลางมาตรฐานทางวัฒนธรรม ด้วยการกำหนดมาตรฐานใหม่ทางวัฒนธรรม อาทิ การสร้างคำทักทายและภาษาให้เป็นแบบมาตรฐาน มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับตะวันตก การแต่งกายที่เปลี่ยนจากการนุ่งโจงกระเบนมาเป็นการสวมใส่เสื้อผ้าแบบสากล การสร้างระเบียบแบบแผนปฏิบัติระหว่างกันระหว่างสมาชิกกับภรรยา ผู้ใหญ่กับผู้น้อย แต่ยังคงรักษาเพื่อสร้างฐานอุดมการณ์รองรับการปฏิบัติกิจการทางสังคมของผู้นำ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2548: 40-60)

1.3) ยุคของการต่อสู้กับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ถึงปัจจุบัน ความเป็นไทยวัฒนธรรมไทยถูกใช้เพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์อันมาจากความหวาดกลัวของชนชั้นนำไทยในขณะนั้น การขับเคลื่อนมาตรฐานความเป็นไทยวัฒนธรรมไทยได้อาศัยการใช้เทคโนโลยี เช่น การโฆษณา ซึ่งมีการโฆษณาว่า “หากว่าไทยกลายเป็นคอมมิวนิสต์ ความเป็นไทยที่ถูกสร้างขึ้นจะถูกทำลายโดยสิ้นเชิง” นอกจากนั้นยังมีการบัญญัติคำศัพท์ใหม่เพื่อประกอบสร้างความเป็นไทย

เช่น คำว่า “ประชาชาติ” , “วัฒนธรรม” ทั้งนี้การบัญญัติศัพท์ใหม่ให้กลายเป็นคำไทยเป็นไปเพื่อควบคุมความคิดของคนไทย (สายชล สัตยานุรักษ์, 2548: 40-67)

ในปัจจุบันเป็นยุคที่เศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีความเข้มข้นก่อให้เกิดการแข่งขันทางการค้าและเกิดสังคมโลกาภิวัตน์ปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมมีความหวาดระแวงต่อการเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ ดังข้อความที่ปรากฏในหลักสูตรดังนี้ “การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและเลือกรับวัฒนธรรมสากล” ซึ่งถือเป็นวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ถูกใช้เพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย เพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนในชาติพยายามสร้างมาตรฐานแห่งความเป็นไทยด้วยวัฒนธรรมไทยเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อต่อสู้กับวัฒนธรรมต่างชาติ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2556: 17-22) นอกจากนี้วาทกรรมทางวัฒนธรรมที่มีการก่อตัวจากบริบททางสังคมในอดีตและสืบทอดหรือผลิตซ้ำวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ดำเนินมาถึงยุคปัจจุบันได้สะท้อนผ่านกฎหมายการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 โดยเฉพาะการระบุตัวชี้วัดในสาระการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน

2. กระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจของวาทกรรมทางวัฒนธรรม ในหลักสูตร

สิ่งที่สำคัญที่สุดของวาทกรรม คือ ความรู้และอำนาจ หากจะกล่าวถึงอำนาจวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิด เจตคติที่แสดง

ออกมาผ่านพฤติกรรมของผู้เรียนคงต้องกล่าวถึงบทบาท “สถาบันการศึกษา” ซึ่งถือเป็นสถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ในการขัดเกลาสมาชิกให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม กล่าวได้ว่าสถาบันการศึกษาเองมีบทบาทในการใช้อำนาจของวาทกรรมในการฝึกวินัย จัดระเบียบ ควบคุมความคิด ฝึกฝนการกระทำ หรือปลูกฝังถ่ายถอดมรดกมาให้กับผู้เรียน แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะไม่ได้กระทำให้ร่างกายเกิดความเจ็บปวด ไม่ได้ใช้กำลังด้วยอาวุธและไม่ก่อให้เกิดความหวาดกลัว แต่เป็นการกระทำผ่านความรู้ที่กระทำต่อร่างกายเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การกำกับร่างกายโดยใช้วาทกรรมได้ถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้ในการจัดวางความคิด พฤติกรรม การเคลื่อนไหวของผู้เรียน สถาบันการศึกษาเองมีบทบาทในการผลิตซ้ำวาทกรรมให้เพื่อกำกับความคิดและพฤติกรรมผู้เรียนให้เป็นไปตามที่พึงปรารถนาด้วยการผลิตองค์ความรู้ทางวิชาการเพื่อสืบทอดอำนาจในอนาคต (สามชาย ศรีสันต์, 2558: 181-201) ซึ่งหลักสูตรและแบบเรียนถือเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจที่สำคัญในการขับเคลื่อนวาทกรรมทางวัฒนธรรม แม้ว่าการวิเคราะห์วาทกรรมทางวัฒนธรรมในหลักสูตรและหนังสือเรียนไม่อาจจะทำความเข้าใจต่อการปฏิบัติการของอำนาจของวาทกรรมทางวัฒนธรรมได้ทั้งหมด เนื่องจากกระบวนการเรียนการสอนยังมีอีกหลายองค์ประกอบทั้งการจัดการเรียนการสอนในบริบทของครูผู้สอน ปฏิบัติการของหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) อื่น ๆ ที่ส่งผลต่อฐานคิดและการปฏิบัติของผู้เรียนที่ดำเนินไปตามความประสงค์ของวาทกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกคิดและปฏิบัติตามวาทกรรม “วัฒนธรรมไทยอันดีงามที่มีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” ทั้งนี้กระทำผ่านหลักสูตรและถูกขยายต่อในแบบเรียนแม้จะไม่ทรงพลังเท่ากับพลังของสื่อโดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ สื่อโทรทัศน์หรือสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ แต่ภาพที่สะท้อนถึงความรู้สึกรู้สึกคิดและการปฏิบัติในสื่อต่าง ๆ มักมี

ความไม่แตกต่างภาพที่สะท้อนในแบบเรียนมากนัก แบบเรียนจึงเป็นเสมือนภาพสะท้อนวิถีของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี (นิธิ เจริญศรีวงศ์, 2557: 50-80)

จากที่กล่าวมาข้างต้นอำนาจของหลักสูตรมีความสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาซึ่งถือเป็นกระบวนการหล่อหลอม ชัดเจน ปลูกฝังอุดมการณ์ให้กับผู้เรียนไปสู่ผลลัพธ์ (Outcome) จะเกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน ทั้งลักษณะนิสัย ฐานความคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน ทั้งนี้จะขอกกล่าวถึงความหมายของหลักสูตรคร่าว ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจต่อบทบาทของหลักสูตรในการจัดการศึกษา ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้หลากหลายความหมาย มีการมองว่าหลักสูตรเป็นทั้งเนื้อหารายวิชา หลักสูตรเป็นมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน หลักสูตรเป็นแผนหรือเอกสารที่เป็นแม่บทของการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน (Marsh and Willis, 2003: 7-13) ซึ่งเห็นได้ว่าหลักสูตรมีความสำคัญในการสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียนที่จะนำไปสู่การก่อเกิดคุณลักษณะที่พึงปรารถนาผ่านกระบวนการของหลักสูตร (Learning Outcome) ครอบคลุมทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) สำหรับปัจจัยที่มีส่วนทำให้หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงนั้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่าแรงกดดันทางสังคม การเมือง มีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางของหลักสูตร ในอดีตหลักสูตรถูกสร้างเพื่อตอบสนองความต้องการของชนชั้นนำ มีการกำหนดเนื้อหาวิชา การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่รัฐต้องการ อาทิ ในยุคของการสร้างรัฐประชาชาติสมัยใหม่ มีการกำหนดให้นักเรียนได้เรียนภาษาและวัฒนธรรมอันเป็นมาตรฐานจากส่วนกลาง เพื่อให้คนแต่ละเชื้อชาติที่อาศัยในดินแดนสยามลึ้มเลือนความเป็นตัวตนและมีสำนึกแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของความเป็นชาติร่วมกัน รัฐเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรเป็นอย่างมากทั้งเป็นผู้กำหนดความเป็นไปของหลักสูตร

การบริหารหลักสูตร ซึ่งรัฐขับเคลื่อนอำนาจวาทกรรมผ่านหลักสูตรที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นเรียน ด้วยการทำหน้าที่กำหนด และวางแผนหลักสูตร เป็นแบบแผนสำหรับการดำเนินการจัดการศึกษา (Planned Curriculum) และนำไปสู่หลักสูตรระดับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (Activities Curriculum) อันจะส่งผลต่อประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนการสอนผ่านหลักสูตร (Experienced Curriculum) ซึ่งเป็นการกระทำผ่านกระบวนการเทคโนโลยีการใช้อำนาจ ด้วยหลักสูตรเองที่เป็นแม่แบบของการจัดการศึกษาในการผลิตองค์ความรู้ในรูปแบบวินัยทางวิชาการเพื่อสืบทอดอำนาจวาทกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย มีความคิดและอุดมการณ์ที่พึงปรารถนาของรัฐ ทั้งมีหน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ผลิตองค์ความรู้ รูปแบบ และเทคนิคของการจัดการเรียนการสอนเพื่อใช้ในการปฏิบัติการทางอำนาจในการควบคุม กำกับ ดูแลพฤติกรรม การแสดงออกทางความคิด หรืออุดมการณ์ของผู้เรียนอีกทั้งยังมีการตรวจสอบการใช้อำนาจผ่านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา ซึ่งการสอบนั้นเป็นการทำให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างอำนาจที่สร้างความรู้และร่างกาย การสอบเป็นการประเมินตัดสิน วินิจฉัยให้คุณค่าในฐานะที่ร่างกายนั้นปกติหรือไม่ปกติเป็นไปตามที่พึงปรารถนาหรือไม่ หากเป็นไปตามที่พึงปรารถนาร่างกายนั้นจะได้รับรางวัลตอบแทนอันดีงามที่มาในรูปแบบของเกรดเฉลี่ย ประทับตราแห่งความเก่ง ดีเด่น หากร่างกายไม่ยอมเชื่อฟังหรือเป็นไปไม่ในทางที่พึงปรารถนาจะถูกลงโทษผ่านรูปแบบการสอบตก การประจำตราจัดอันดับให้อยู่ในตำแหน่งท้าย ๆ

3. ปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมในหลักสูตรสังคมศึกษา

ภายใต้ปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมของหลักสูตรและการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับบริบทประเทศไทยนั้น สิ่งสำคัญจะต้องกลับไปพิจารณา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2545 ที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2553 อันแม่บทของการสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ซึ่งจะเผยให้เห็นถึงการใช้อวาทกรรมทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการบังคับใช้อำนาจในการจัดการศึกษาให้เป็นตามที่พึงปรารถนาของรัฐเพื่อจรรโลงและผลิตซ้ำวาทกรรมที่สืบทอดมาจากอดีตโดยมีมาตราสำคัญในตัวบทกฎหมายที่สะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายในการสืบทอดวาทกรรมทางวัฒนธรรมในอดีตดังนี้

“มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้และความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต...”

จากความในมาตรา 4 ซึ่งให้เห็นว่ารัฐได้นิยามความหมายของคำว่า การศึกษา ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการสืบสานทางวัฒนธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหน้าที่สำคัญของการศึกษา คือ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม ดังข้อความที่ระบุหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเอาไว้ว่า “กระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

ของชาติ” ซึ่งการศึกษาดังกล่าวเป็นการจัดการศึกษาตามแนวคิดสาร์ตนิยาม และแนวคิดนิตินิยม ซึ่งฐานความคิดความเชื่อแนวทางนี้ต่างมุ่งหวังว่าการศึกษจะต้องรักษาแก่นแท้และมรดกของสังคมเอาไว้มิให้สูญสลาย ผู้เรียนทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม อย่างไรก็ตามคำถามหรือข้อสงสัยที่มีต่อการจัดการศึกษาแบบนี้ว่า “ใครเป็นผู้กำหนดกำหนดว่าสิ่งใดเป็นความรู้, มรดกทางวัฒนธรรมของสังคมที่วันนี้ได้รวมเอาวัฒนธรรมของกลุ่มต่าง ๆ ไว้ด้วยหรือไม่, การศึกษาแบบนี้ช่วยทำให้ผู้เรียนได้เกิดการวิพากษ์ถึงความไม่เสมอภาคของกลุ่มวัฒนธรรม ต่าง ๆ ในหลักสูตรด้วยหรือไม่” ซึ่งประเด็นคำถามดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความไม่สมดุลทางอำนาจในการจัดการศึกษา ทั้งนี้แนวทางสำคัญที่จะนำไปสู่การจัดการศึกษาตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย คือกระบวนการสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับนี้ กล่าวคือ การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรจะต้องระบุถึงหลักการหรือวิธีการในการมุ่งส่งเสริมความเป็นไทย และการส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติที่กำหนดไว้ในกฎหมายการศึกษา ทั้งนี้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานต่างยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เป็นแบบแผนจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2545 ที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2553 หลักสูตรจึงถือเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนปฏิบัติการทางอำนาจวาทกรรมหรือเป็นเทคโนโลยีอำนาจของการขับเคลื่อนวาทกรรม ทั้งนี้จะขอนำเสนอกระบวนการของการปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมในหลักสูตรดังนี้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งสาระการเรียนรู้ออกเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) คณิตศาสตร์ 2) ภาษาไทย 3) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 4) วิทยาศาสตร์ 5) ภาษาต่างประเทศ 6) สุขศึกษาและ

พลศึกษา 7) ศิลปะ และ 8) การงานอาชีพฯ ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางเพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรได้นำเนื้อหาสาระแกนกลางไปใช้ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้จะกล่าวถึงกระบวนการส่งต่ออุดมการณ์ในหลักสูตรทางการ (Formal Curriculum) ก่อนที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้น เริ่มจาก 1) ระดับสำนักเขตพื้นที่การศึกษาจะมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งยึดถือเอาหลักสูตรแกนกลางเป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น โดยจะไม่ตัดตัวชี้วัดใด ๆ ในสาระการเรียนรู้แกนกลางออกได้ 2) ระดับสถานศึกษา เริ่มจากสถานศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นมาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 โดยมีหลักการสำคัญคือยึดหยุ่นการให้อำนาจสถานศึกษากำหนดจุดเน้นหรือสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติม รวมถึงการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนท้องถิ่นสถานศึกษา และ 3) ระดับชั้นเรียน ซึ่งครูผู้สอนจะจัดทำหลักสูตรรายวิชา โดยการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เพื่อจัดทำอธิบายรายวิชาโครงสร้างรายวิชา การจัดการทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 5-20)

สำหรับการเรียนการสอนหลักสูตรสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กำหนดสาระการเรียนรู้ออกเป็น 5 สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ศาสนา ศิลปกรรมและจริยธรรม 2) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม 3) เศรษฐศาสตร์ 4) ประวัติศาสตร์ และ 5) ภูมิศาสตร์ ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้อยู่เสมอ โดยเฉพาะในช่วงปี 2557 มีการกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาหน้าที่พลเมือง โดยกำหนดให้

มีการจัดทำโครงสร้างเพิ่มเติมให้ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย และภารกิจสำคัญของรัฐ ในการสร้างพลเมืองตามวิถีที่รัฐปรารถนาโดยกำหนด สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอนรายวิชาหน้าที่ พลเมืองในรูปแบบของการบูรณาการเข้าไปในรายวิชาพื้นฐานและการจัดทำขึ้น รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมา

ในส่วนของการผลิตซ้ำหรือการสืบทอดวาทกรรมทางวัฒนธรรมใน หลักสูตร ผู้เขียนจะขอเสนอเนื้อหาสาระแกนกลางและเนื้อหาในแบบเรียนใน สาระการเรียนรู้ที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งถือเป็นสาระที่มีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่อง “วัฒนธรรม” โดยตรงและกล่าวถึงถึงเนื้อหา ทางด้านวัฒนธรรมในหลักสูตรมากกว่าสาระการเรียนรู้อื่นในกลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์วาทกรรมและ ปฏิบัติการวาทกรรมที่ปรากฏในหลักสูตรดังตารางต่อไปนี้

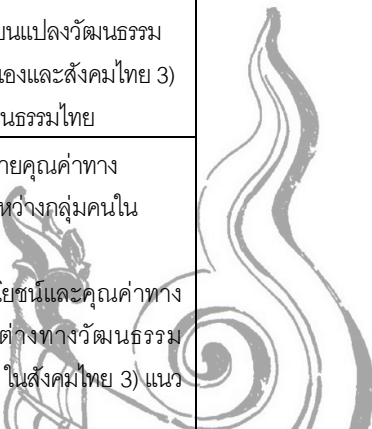

ศูนย์การเรียนรู้ พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน

ตารางที่ 1 แสดงตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ระดับประถมศึกษา	ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ระดับมัธยมศึกษา
<p>ตัวชี้วัด: ส 2.1 ป.3/1 สรุปประโยชน์และปฏิบัติตามตามประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัวและท้องถิ่น</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) ประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัว เช่น การแสดงความเคารพ และการเชื่อฟังผู้ใหญ่ การกระทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว 2) ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น การเข้าร่วมประเพณีทางศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ประโยชน์ของการปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัวและท้องถิ่น</p>	<p>ตัวชี้วัด: ส 2.1 ม.1/3 อภิปรายเกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีหรืออาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดต่อกัน</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) ความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้</p> <p>2) วัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี หรืออาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดต่อกัน</p>
<p>ตัวชี้วัด: ส 2.1 ป.3/2 บอกพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของตนเอง และผู้อื่นที่อยู่ในกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) พฤติกรรมของตนเองและเพื่อน ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การทักทาย การทำความเคารพ การปฏิบัติตาม ศาสนพิธี การรับประทานอาหาร การใช้ภาษา (ภาษาถิ่น กับภาษาราชการ และภาษาอื่น ๆ ฯลฯ) 2) สาเหตุที่ทำให้พฤติกรรม การดำเนินชีวิตในปัจจุบันของนักเรียน และผู้อื่นแตกต่างกัน</p>	<p>ตัวชี้วัด: ส 2.1 ม.2/3 อธิบายความคล้ายคลึงและความแตกต่างของวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเอเชีย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) ความคล้ายคลึงและความแตกต่างของวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเอเชีย วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน</p>

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ระดับประถมศึกษา	ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ระดับมัธยมศึกษา
<p>ตัวชี้วัด: ส.2.1 ป.4/4 อธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในท้องถิ่น</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) วัฒนธรรมในภาคต่าง ๆ ของไทย ที่แตกต่างกัน เช่น การแต่งกาย ภาษา อาหาร</p>	<p>ตัวชี้วัด: ส.2.1 ม.3/3 อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเลือกรับวัฒนธรรมสากลที่เหมาะสม</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) ความสำคัญของวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมสากล 2) การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาไทยที่เหมาะสม</p>
<p>ตัวชี้วัด: ส.2.1 ป.5/3 เห็นคุณค่าวัฒนธรรมไทย ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) วัฒนธรรมไทย ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย 2) คุณค่าของวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิต</p>	<p>ตัวชี้วัด: ส.2.1 ม.4-6/5 วิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเลือกรับวัฒนธรรมสากล</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรม 2) ลักษณะและความสำคัญของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญ 3) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย 4) ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมสากล 5) แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่ดีงาม และ 6) วิธีการเลือกรับวัฒนธรรมสากล</p>
<p>ตัวชี้วัด: ส.2.1 ป.5/4 มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ของตน 2) การอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน</p>	

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ระดับประถมศึกษา	ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ระดับมัธยมศึกษา
<p>ตัวชี้วัด: ส 2.1 ป.6/2 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตามกาลเวลาและอารังรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) ความหมายและประเภทของวัฒนธรรม 2) การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตามกาลเวลาที่มีผลต่อตนเองและสังคมไทย 3) แนวทางการอารังรักษาวัฒนธรรมไทย</p>	
<p>ตัวชี้วัด: ส 2.1 ป.6/4 อธิบายคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนในสังคมไทย</p> <p>สาระแกนกลาง: 1) ประโยชน์และคุณค่าทางวัฒนธรรม 2) ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มคนภาคต่าง ๆ ในสังคมไทย 3) แนวทางการรักษาวัฒนธรรม</p>	

จะเห็นได้ว่าตัวชี้วัดและเนื้อหาสาระการเรียนรู้แกนกลางที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรม มีลักษณะของความเป็นวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่สำคัญดังนี้ “เห็นคุณค่าวัฒนธรรมไทย, การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาไทยที่เหมาะสม และวัฒนธรรมสากลที่เหมาะสม” ซึ่งวาทกรรมเหล่านี้ให้ความสำคัญต่อคุณค่าของวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากวาทกรรม “ความเป็นไทย” ที่ก่อตัวขึ้นในอดีตในบริบททางการเมืองและสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งอันเดียวของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในดินแดนสยาม และการเลื่อมกับวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม เป็นการยอมให้มีการเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในขอบเขตที่จำกัด ดังจะพบได้ว่าในช่วงระดับประถมศึกษา

ตอนต้นนั้นมีการเปิดพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้มีตัวตน แต่การเรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมยังเป็นไปในลักษณะการรับรู้แบบผิวเผินที่เน้นไปแค่เพียงการรู้จักและเข้าใจซึ่งเป็นการเรียนรู้ในระดับขั้นพื้นฐาน แต่อย่างไรก็ตามการจัดเนื้อหาในหลักสูตรก็เป็นไปตามหลักการจัดเนื้อหาในหลักสูตรและเป็นไปตามพัฒนาการของการเรียนของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาที่จะต้องเรียนจากสิ่งใกล้ตัว เรียนในเรื่องที่ง่ายไปหาเรื่องยาก หรือซับซ้อน (ทัศนีย์ บุญเต็ม, ม.ป.ป.: 57-97) ส่งผลทำให้ผู้เรียนได้เรียนวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองก่อน การเรียนรู้เนื้อหาวัฒนธรรมในช่วงดังกล่าวมักจะเป็นการเรียนรู้เพื่อทำให้เกิดความรู้ความจำและนำไปสู่การปฏิบัติ ต่อมาเมื่อระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายโดยเฉพาะในช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ได้มีการบรรจุเนื้อหาสาระที่โยงความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมเข้าสู่ความเป็นวัฒนธรรมไทยที่เป็นแกนหลักของชาติที่สมควรธำรงอนุรักษ์สืบสานต่อไป

สภาวะของการปลูกฝังความคิดผู้เรียนในระดับประถมศึกษาให้มีความรู้ ความจำ และการเห็นคุณค่าทางแห่งการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงาม สถาบันการศึกษาซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมรูปแบบหนึ่งได้สร้างความรู้ผ่านหลักสูตรกำกับพฤติกรรม ฝึกวินัย กำกับความคิดรวมถึงการปลูกฝังอุดมการณ์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดขึ้นผ่านหลักสูตร และถูกส่งต่อไปยังห้องเรียนผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรโดยครู จึงเป็นการกระทำเพื่อส่งต่อวาทกรรมทางด้านวัฒนธรรมไปเพื่อทำให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและปฏิบัติตามภายใต้ความปรารถนาดีที่จะรักษาสิ่งดีงามของสังคมและทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมองภาพรวมทั้งหมดตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับ

มัธยมศึกษา จะพบว่าเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม “ท้องถิ่น” จากเดิมมีการกำหนดเนื้อหาไว้ในหลักสูตรระดับประถมศึกษา แต่พอถึงเนื้อหาท้องถิ่นในหลักสูตรมัธยมศึกษาเริ่มหายไปและถูกแทนที่ด้วยคำว่า “วัฒนธรรมไทย” สะท้อนให้เห็นถึงการหดหายของวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมภูมิภาคกลายเป็นคำว่า “วัฒนธรรมไทย” นอกจากนั้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ “การปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมอื่น” มีลักษณะของความเป็นชาตินิยมผสมอยู่ โดยเฉพาะเนื้อหาระบุถึง “การเลือกรับวัฒนธรรมอื่นอย่างเหมาะสมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยเพื่อการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยที่สมควรอนุรักษ์สืบทอดต่อไป” ตามตัวชี้วัดที่ ส 2.1 ม.3/3 ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ซึ่ง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2557: 20-30) ได้อธิบายข้อความที่แสดงถึงความเป็นชาตินิยมและความรักชาติในแบบเรียนว่า “เป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญในการรักษาความมั่นคงของรัฐ” ซึ่งใช้ในการศึกษาปลูกฝังสำนึกกลุ่มเกลา ครอบงำ และสร้างสำนึกให้กับผู้เรียนอย่างหนึ่งผ่านระบบการศึกษาที่มีหลักสูตรเป็นแกนหลักของการจัดการเรียนการสอน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ารัฐเองได้ใช้อำนาจของวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่แม้จะมุ่งเน้นความหลากหลายแต่ก็โยนเข้าหาความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณะ มีสำนึกรวมกันเกี่ยวกับมาตรฐานที่รัฐกำหนดขึ้นผ่านหลักสูตรเพื่อสร้างผู้เรียนให้เป็นไปตามที่รัฐพึงปรารถนา อำนาจในการสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ล้วนแต่เป็นไปตามความปรารถนาของรัฐแทบทั้งสิ้น กล่าวคือ รัฐใช้อำนาจตามกฎหมายโดยเฉพาะพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2545 ดำเนินการกำหนดหลักสูตร และรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อสร้างพลเมืองที่รัฐต้องการ ในส่วนของวาทกรรมทางวัฒนธรรม

โดยเฉพาะ “ความภูมิใจในวัฒนธรรมของชาติ” ยังมีการดำเนินการสืบทอดต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งทำให้เกิดการเบียดขับ หรือเปิดโอกาสให้วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมจากภายนอก และความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ามามีพื้นที่ในหลักสูตรในปริมาณที่จำกัด ทั้งจำกัดในด้านน้ำหนักของเนื้อหา และการกำหนดการเลือกปรับเหมาะสมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่ถูกสร้างโดยรัฐ ด้วยการดำเนินการสืบทอดผลิตซ้ำวาทกรรมทางวัฒนธรรมเช่นนี้มีผลทำให้ผู้เรียนมองวัฒนธรรมในเชิงเดียวมากกว่าการมองเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ซึ่งจะกล่าวถึงในรายละเอียดในหัวข้อถัดไป อย่างไรก็ตามหลักสูตรที่กำหนดโดยรัฐมีสถานะเป็นเพียง (Planned Curriculum) เท่านั้นแต่การขับเคลื่อนหลักสูตรไปสู่ห้องเรียน (Enacted Curriculum) ยังต้องกลับไปพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จะส่งผลให้เกิดประสบการณ์กับผู้เรียน ทั้งนี้แบบเรียนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขยายความรู้ในหลักสูตรไปสู่ห้องเรียน ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงการขยายการสร้างและการปลูกฝังวัฒนธรรมในแบบเรียนดังกล่าวต่อไป

4. ปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมในแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา

ศูนย์การวิจัย นพการศ.บัณฑิตศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างในหัวข้อปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมในแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเผยให้เห็นการขับเคลื่อนวาทกรรมตามเจตนารมณ์ของรัฐผ่านการกำหนดกฎหมายการศึกษาซึ่งนำมาสู่การสร้างหลักสูตรแกนกลางให้สอดคล้องกับกฎหมายที่ออกโดยรัฐ การนำหลักสูตรไปใช้ถือเป็นหน้าที่สำคัญของครูที่จะเชื่อมระหว่างหลักสูตรอุดมการณ์ (Ideal Curriculum) ที่ถูกถ่ายทอดผ่านหลักสูตรที่เป็นเอกสารทางการ (Formal Curriculum) ท้ายสุด

ผู้ที่ดำเนินการขับเคลื่อนหลักสูตรสู่ห้องเรียน คือ ครูผู้สอนที่จะกลวิธีต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้อวมถึง ให้นำหนังสือเรียนเพื่อใช้ในการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ซึ่งหนังสือเรียนถือเป็นวัสดุประกอบหลักสูตร (Curriculum Material) ที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และส่งผลต่อความรู้ ความคิด เจตคติและพฤติกรรม ในอดีตการผลิตแบบเรียนมักผูกขาดโดยรัฐ เป็นความรู้ที่รัฐผลิตขึ้นเพื่อกำกับความรู้ ความคิดของผู้เรียนให้เป็นที่รัฐปรารถนา แม้ว่าในยุคปัจจุบันรัฐจะไม่ได้ผูกขาดการผลิตแบบเรียนเหมือนในอดีต เนื่องจากรัฐอนุญาตให้เอกชนจัดพิมพ์และจัดจำหน่ายแบบเรียนในวิชาต่าง ๆ และจำหน่ายให้กับสถานศึกษาของรัฐและเอกชนได้ แต่อย่างไรก็ตามสำนักพิมพ์เอกชนยังต้องขออนุญาติรัฐในการจัดพิมพ์ และมีการขอใบอนุญาตทุก ๆ 5 ปี การพิมพ์เนื้อหาในแบบเรียนจะต้องสอดคล้องกับเนื้อหาในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 (กลุ่มพัฒนาสื่อการเรียนรู้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561: ออนไลน์) แบบเรียนจึงถือเป็นเอกสารประกอบหลักสูตร (Curriculum Material) ที่เริ่มจากรัฐเป็นผู้กำหนดขอบเขตของความรู้ในหลักสูตรและสำนักพิมพ์ทำหน้าที่ขยายความรู้ในการศึกษาเพื่อส่งทอดวาทกรรมทางวัฒนธรรมผ่านหนังสือเรียน ในการวิเคราะห์ปฏิบัติการวาทกรรมผ่านหนังสือเรียนในครั้งนี้ผู้เขียนได้ศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจากหนังสือของสำนักพิมพ์ที่ได้รับอนุญาตให้ตีพิมพ์และมีการใช้ประกอบการเรียนการสอนในสถานศึกษาอย่างแพร่หลาย ดังนี้ 1) สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ 2) สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ และ 3) สำนักพิมพ์เอมพันธ์ ซึ่งจะขอนำเสนอเนื้อหาในแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย โดยสำนักพิมพ์

ประเด็น เนื้อหาที่ นำเสนอ	สำนักพิมพ์		
	สถาบันพัฒนา คุณภาพวิชาการ	สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์	สำนักพิมพ์ เอมพันธ์
การให้ ความหมาย “วัฒนธรรม ไทย”	วัฒนธรรมไทยเป็น เอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นผลรวมจากความรู้ ความคิด สติปัญญา ของบรรพบุรุษที่สั่งสม สืบมาโดยผ่านการ พัฒนาให้เหมาะสมต่อ การเปลี่ยนแปลงตาม ยุคสมัยของสังคมไทย วัฒนธรรมเดิมของไทย ได้รับอิทธิพลจาก ชนชาติต่าง ๆ ซึ่งถูก นำมาปรับปรุง ผสมผสานกรรม กลายเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมไทยไปใน ที่สุด (ถันทัศน์ เลี้ยวไพโรจน์, 2559 :142-143)	วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งดี งามที่คนไทยสร้างขึ้นมา นับตั้งแต่บรรพบุรุษและได้ หล่อหลอมให้คนไทยทุกหมู่ เราทั่วทุกภูมิภาคของ ประเทศเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันประชาชนโดย ยึดถือและนำมาปฏิบัติ เป็นแนวทางในการดำเนิน ชีวิตก่อให้เกิดความ ภาคภูมิใจและเป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยวให้คนในชาติ รู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2558: 84-85)	วัฒนธรรมไทยเป็น ผลงานที่บรรพบุรุษไทย สั่งสมและสร้างสรรค์ ขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ สมัยสุโขทัยจนถึง ปัจจุบัน เพื่อให้ ลูกหลานได้ยึดถือและ ปฏิบัติตาม เป็นสมบัติ ล้ำค่าที่ส่งผลให้ สังคมไทยอยู่ร่วมกัน มั่นคง วัฒนธรรมเป็น สิ่งที่เราภาคภูมิใจ (สำเนียง เลื่อมใส และ สุชาติดา วราหพันธ์, 2555: 195-196)

ประเด็น เนื้อหาที่ นำเสนอ	สำนักพิมพ์		
	สถาบันพัฒนา คุณภาพวิชาการ	สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์	สำนักพิมพ์ เอมพันธ์
ตัวอย่าง วัฒนธรรม ไทยที่ถูก นำเสนอ	วัฒนธรรม ด้านอาหาร, ที่อยู่อาศัย ,ด้านการแต่งกาย ,ศิลปะการป้องกันตัว ,ศิลปะการแสดง (ถัณฑ์ท้าวพรหิโชน, 2559: 142-150)	วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ พระมหากษัตริย์,พุทธ ศาสนาและศาสนาอื่น อาชีพ เช่นการทำขวัญข้าว ประเพณีบุญสารท และ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ อาหาร ขนม สมุนไพร (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2558: 84-90)	มารยาทไทย ศิลปกรรม ไทย ผ้าไหมไทย ประเพณีไทย อาหารไทย (ต้มยำกุ้ง ส้มตำ ผัดไทย) (สำเนียง เลื่อมใส และ สุชาติดา วราหพันธ์, 2555: 195-210)

จากตารางจะพบว่ามีกรให้คำนิยามของแต่ละสำนักพิมพ์เป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมไทยมีการสั่งสม สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ หล่อหลอมให้กลายเป็นลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวซึ่งก่อให้เกิดความภาคภูมิใจสำหรับคนในชาติ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ที่ใช้เป็นแบบแผนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคปัจจุบันยังสืบทอดวาทกรรมทางวัฒนธรรมตั้งแต่ยุคของการสร้างรัฐชาติสมัยเพื่อสร้างความเป็นไทยเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อต่อสู้กับวัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งเห็นได้จากกรนำเสนอเนื้อหาการเลือกรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติที่ผู้เรียนจะต้องเลือกรับให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย ในส่วนของการนำเสนอตัวอย่างของวัฒนธรรมไทยที่มักจะเป็นไปในลักษณะของการเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายอย่าง

จำกัดในด้านเนื้อหาซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป ทั้งนี้นอกจากนั้นยังมีภาพที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดมโนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจน ซึ่งขอแนะนำรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาดังนี้

ภาพที่ 1-2 แสดงภาพที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา จากหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้น ม.4-6 หน้า 38-49 ของสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

จะเห็นได้ภาพที่นำเสนอในส่วนใหญ่เป็นภาพวัฒนธรรมแบบมาตรฐาน และสื่อให้เห็นชัดเจนถึงการเน้นย้ำวัฒนธรรมภาคกลางมากกว่า โดยเฉพาะการนำเสนอภาพบ้านเรือนไทย ซึ่งภาพดังกล่าวนั้นเป็นลักษณะของบ้านเรือนไทย วัฒนธรรมเฉพาะคนลุ่มน้ำเจ้าพระยาหรือคนในภาคกลางเท่านั้น (ประติมา นิม เสมอ และ ธาริณี รามสูต, 2558: 99-117) ไม่ได้เป็นภาพสะท้อนภาพบ้านเรือนของคนไทยทุกพื้นที่ ดังเช่น นอกจากนั้นภาพที่นำเสนอส่วนใหญ่จะเป็นภาพที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และมีการนำเสนอผ่านแบบเรียนในหน้า 117 ในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของสำนักพิมพ์พัฒนาวิชาการ พิมพ์ในปี 2558 ซึ่งระบุว่า “ประเทศไทยมีทั้งชาวพุทธและมุสลิมทำให้ง่ายต่อการร่วมมือกับกลุ่มประเทศที่เป็นพุทธและมุสลิม” สะท้อนให้เห็นว่ายังขาดมิติของความเชื่ออื่น ๆ ละเลยความเชื่อพื้นบ้านไปดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2560: ออนไลน์) ระบุว่าศาสนาผีเป็นรากฐานอันแข็งแกร่งของวัฒนธรรมดั้งเดิมของอุษาคเนย์นั้น แต่ศาสนาผีไม่มีพื้นที่ในการแสดงออกในรูปแบบของทางการ ซึ่งจากการวิเคราะห์เนื้อหาในหลักสูตรและหนังสือเรียนสำหรับการเรียน การสอนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยสะท้อนให้เห็นว่าการเรียนการสอนยังไม่เปิดพื้นที่ให้กับศาสนาพื้นบ้าน ดังเช่น วัฒนธรรมการไหว้ผีปู่ตาในภาคอีสาน การเลี้ยงผีบรรพบุรุษของคนในภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมความเชื่อพื้นบ้านไม่ถูกนับให้เป็นวัฒนธรรมทางด้านศาสนาในบรรจุไว้ในแบบเรียน ทำให้เกิดสภาวะการหลงลืมศาสนาพื้นบ้านที่เป็นรากฐานอันแข็งแกร่งของวัฒนธรรมไทยเอง วัฒนธรรมไทยที่ถูกสร้างผ่านแบบเรียนจึงขาดมิติของความเป็นความดั้งเดิม

ทั้งนี้ในการเรียนการสอนในเนื้อหาทางวัฒนธรรมมีการกำหนดมาตรฐานทางวัฒนธรรมขึ้นให้มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ เป็นวัฒนธรรมที่เป็น

มาตรฐาน ทำให้มองว่าวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในเดียวขาดบริบทของกลุ่มวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ ข้อความดังในหน้า 118 ของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของสำนักพิมพ์พัฒนาวิชาการ พิมพ์ในปี 2558 มีข้อความที่สรุปเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศเป็นเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนี้ “วัฒนธรรมทางด้านภาษา เนื่องจากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีวัฒนธรรมและภาษาที่หลากหลายจึงมีการใช้ภาษาแตกต่างกันออกไป เช่น ประเทศไทยใช้ภาษาไทย ประเทศเมียนมาใช้ภาษาพม่า, วัฒนธรรมทางด้านศาสนาประชากรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกันตามความเชื่อและศรัทธา เช่น ประเทศไทยประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ” ซึ่งการกล่าวถึงวัฒนธรรมที่ในเชิงเดี่ยวแบบมาตรฐานจะทำให้ขาดมิติความหลากหลายที่แท้จริง ไม่มีมิติของวัฒนธรรมย่อยอื่น ๆ อาทิ การกล่าวถึงกลุ่มภาษาอื่นในประเทศไทย ความเชื่อแบบอื่นที่อยู่นอกเหนือไปจากพุทธศาสนา เช่น การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หรือ ผีพื้นบ้าน ภาวการณ์หลงลืมหรือละเลยความเชื่อพื้นบ้าน ทำให้เกิดวาทกรรม “พุทธแท้ พุทธเทียม” (คมชัดลึก, ออนไลน์: วันที่ 7 พฤษภาคม 2560) ที่มีการกล่าวถึงบนโลกสังคมออนไลน์โดยเฉพาะการตั้งคำถามต่อการปฏิบัติตามความเชื่อพื้นบ้านว่าไม่ใช่พุทธแท้ วาทกรรม “พุทธแท้ พุทธเทียม” ได้เบียดขับความเชื่อแบบอื่นที่ไม่ตรงกับความรู้ฉบับทางการ

แต่อย่างไรก็ตามยังพบคำอธิบายเพิ่มเติมที่มีการกล่าวถึงลักษณะความหลากหลายอยู่บ้าง ดังเช่นคำอธิบายที่กล่าวถึง “ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรซึ่งล้วนสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกันส่งผลให้การดำเนินชีวิตในประชากรในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันออกไปตาม

ท้องถิ่นต่าง ๆ จนเกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น” และมีการนำเสนอประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ได้ออกเป็นภูมิภาค ประกอบด้วย 1) ประเพณีและวัฒนธรรมภาคกลาง 2) ประเพณีและวัฒนธรรมภาคเหนือ 3) ประเพณีวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4) ประเพณีและวัฒนธรรมภาคตะวันออก 5) ประเพณีและวัฒนธรรมภาคตะวันตก และ 6) ประเพณีและวัฒนธรรมภาคใต้ แต่การนำเสนอลักษณะประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่นั้นจะนำเสนอแค่เพียงภาพของวัฒนธรรมที่เป็นประเพณีสำคัญ ๆ เท่านั้นไม่มีการถึงการกล่าวถึงวัฒนธรรมกลุ่มย่อยอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นความหลากหลายที่จำกัด ซึ่งนำไปสู่ฐานคิดของผู้เรียนที่มองวัฒนธรรมในชาติในเชิงเดี่ยว ขาดมิติความหลากหลายอย่างแท้จริงซึ่งทำให้ความเป็นท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มย่อยถูกกลืนเลือน และอยู่ภายใต้การรับรู้ความเป็นวัฒนธรรมหลักซึ่งพบเห็นได้จากวาทกรรม “ไทยแท้” (มติชน, ออนไลน์: วันที่ 6 กันยายน 2561) ที่พยายามจะสร้างความภูมิใจในความเป็นไทย ภูมิใจในความเป็นไทยและพยายามจะแสวงหาเหตุผลให้กับความเป็นไทยแท้ ๆ โดยกลืนเอาความผสมผสานทางวัฒนธรรมโดยการเหมารวมให้เป็นไทยแท้ การสืบทอดวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแบบเรียนเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการก่อตัวของวาทกรรมทางวัฒนธรรมในสังคม อาทิ “ไทยแท้ ๆ” “พุทธแท้ พุทธเทียม”

5. ความไม่หลากหลายทางวัฒนธรรมในหลักสูตรและแบบเรียน วิชาสังคมศึกษา

จากการศึกษาวาทกรรมและปฏิบัติการวาทกรรมในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีการใช้วาทกรรมทางวัฒนธรรมที่ทำ

ให้วัฒนธรรมอื่นเป็นแค่เพียงวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมภูมิภาคเป็น วัฒนธรรมที่มีความสำคัญรองมาจากวัฒนธรรมไทยที่เป็นวัฒนธรรมมาตรฐาน ตามแบบฉบับความรู้ของทางการ ดังเช่น การนำเสนอภาพของบ้านเรือนไทยที่เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมไทย ที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้น ม.4-6 หน้า 38-49 ของสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ ซึ่งได้ขบเปียดขบความเป็นอื่นโดยการละเลยการนำเสนอบ้านเรือนของคนในพื้นที่อื่น ๆ ทั้งนี้มีการนำเสนอภาพตัวแทนวัฒนธรรมในหนังสือเล่มดังกล่าวเฉพาะ ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เน้นวัฒนธรรมทางวัตถุอันสวยงามซึ่งถือเป็นการยอมรับความหลากหลายอย่างจำกัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตัดขาดจากบริบทของการต่อสู้ต่อความไม่เป็นธรรมของกลุ่มวัฒนธรรม และบริบททางประวัติศาสตร์ของกลุ่มวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ทั้งนี้วาทกรรมในยุคปัจจุบันที่ปรากฏผ่านหลักสูตรและแบบเรียนนั้นเป็นวาทกรรมที่สืบทอดมาจากวาทกรรม “ความเป็นไทย” ซึ่งเป็นวาทกรรมที่เกิดท่ามกลางบริบทของการเผชิญหน้ากับจักรวรรดินิยมตะวันตกและการจัดระเบียบโครงสร้างการปกครองที่รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง วาทกรรมความเป็นไทยดังกล่าวสร้างฐานคิดให้เห็นว่ามีวัฒนธรรมไทยที่เป็นแบบมาตรฐาน หรือเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ซึ่งหากวิเคราะห์ความหลากหลายที่ไม่หลากหลายของวัฒนธรรมในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา จะเป็นการให้ความสำคัญกับเรื่องความหลากหลายใช้เพื่อเพื่อการสร้างความเป็นรัฐประชาชาติการสร้างรัฐประชาชาติมีหลักการสำคัญคือการสร้างความเป็นหนึ่งเดียว หรือการถูกกลืนด้วยมาตรฐานเดียวทางวัฒนธรรม (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2557: 57)

นอกจากนั้นการใช้วาทกรรมทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะวาทกรรม “ความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม” เพื่อสร้างมาตรฐานทางวัฒนธรรมขึ้นมาถือเป็นการสร้างอุดมการณ์ความเป็นชาตินิยมผ่านการเรียนการสอนประวัติศาสตร์และเชื่อมโยงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติของประชากรในประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวลบล้างความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวตามแนวทางของการสร้างรัฐประชาชาติ อย่างไรก็ตามมีการเปิดพื้นที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในหลักสูตรและแบบเรียนซึ่งแต่เป็นการยอมรับสภาวะที่แปลกปลอมของความเป็นอื่นให้ดำรงอยู่ในสถานะชนกลุ่มน้อย สิทธิของชนกลุ่มน้อยแบบมีระบบโควตาภายใต้กรอบรัฐประชาชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และเชื้อชาติต่าง ๆ กลายมาเป็นพลังความคิดที่ทรงพลังในช่วงศตวรรษที่ 1960 เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลกใหม่มากกว่าเป็นวัฒนธรรมเก่า รัฐประชาชาติสมัยใหม่จึงหันมาใช้วัฒนธรรมเป็นมาตรฐานใหม่ในการกำหนดความเป็นรัฐ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2557: 58-59) ซึ่งภาวะดังกล่าวเห็นได้จากการเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในหลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษาอย่างจำกัด มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ระบุถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเลือกรับวัฒนธรรมอื่นอย่างเหมาะสมซึ่งเป็นไปเพื่อให้รัฐชาติสมัยใหม่ที่เน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียว ทั้งนี้การหายไปของของความหลากหลายทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและกระบวนการทางการศึกษาโดยเฉพาะแบบเรียนหรือหลักสูตรที่สร้างกระบวนการตีความความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นมาและการใช้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในยุคของการสร้างรัฐประชาชาติและยังคงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันผ่านกำหนดตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางในหลักสูตร และขยายการอธิบายเพื่อสร้าง

กระบวนการที่มีต่อความหลากหลาย และความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านแบบเรียนหรือหนังสือเรียน ดังเช่น การอธิบายความหมายของคำว่า วัฒนธรรมไทยแบบเรียนสังคมศึกษาของสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ที่ระบุว่า “วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งดีงามที่คนไทยสร้างขึ้นมานับตั้งแต่บรรพบุรุษและได้หล่อหลอมให้คนไทยทุกหมู่เหล่าทั่วทุกภูมิภาคของประเทศเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประชาชนโดยยึดถือและนำมาปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนในชาติรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน” (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2558: 84-90) โดยจะเห็นได้ว่าความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไทยในแบบเรียนสังคมศึกษาดังกล่าวนั้นตอกย้ำความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และการรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน ซึ่งไม่มีการกล่าวถึงบริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศไทยที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา แม้จะกล่าวถึงทุกหมู่เหล่าทุกภูมิภาคแต่ก็โยงเข้าสู่การรวมศูนย์ ซึ่งการจำกัดความหลากหลายแล้วโยงให้เป็นมาตรฐานเดียวกันถือเป็นการรวมศูนย์ที่มีความหลากหลายที่มีการผูกขาดทางวัฒนธรรม นั่นคือการยึดติดกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเท่านั้น การที่จะมีความหลากหลายไม่ควรหลากหลายแค่เพียงแค่วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง หรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอยู่แต่เพียงฝ่ายเดียว เพราะการจำกัดอาณาเขตของวัฒนธรรมเดียวเป็นวัฒนธรรมที่ปราศจากความหลากหลาย การมีวัฒนธรรมแบบเดียวย่อมไม่ทำให้เกิดทางเลือกที่หลากหลายทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้ไกลไกลของรัฐประชาชาติ ดังเช่น คำอธิบายวัฒนธรรมไทยในแบบเรียนไทยที่กล่าวถึงการสั่งสมมาแต่อดีตก็ไม่ได้หมายถึง วัฒนธรรมของชนเผ่าบนภูเขาสูง หรือชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ต่าง ๆ วัฒนธรรมร่วมสมัย (Pop culture) หรือแม้กระทั่ง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มเพศสภาพเข้าไปด้วย

บทสรุป

แม้ว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 กำหนดให้มีเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่หลากหลายมีส่วนขยายความหลากหลายด้วยคำว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมภูมิภาค” แต่คำว่า “ท้องถิ่น” ในหลักสูตรระดับประถมศึกษาได้แปรเปลี่ยนมาเป็นวัฒนธรรมไทยในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายและเรื่อยมาจนจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คำว่า “วัฒนธรรมไทย” กลายมาเป็นภาพแห่งตัวแทนของวัฒนธรรมทั้งหมดในเขตแดนประเทศไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรและแบบเรียนวิชาสังคมศึกษามีการปฏิบัติการวาทกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการฝึก จัดวาง ควบคุมการคิดหรือปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นไทยมีวัฒนธรรมไทยให้กับผู้เรียนซึ่งเป็นการกระทำเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลักสูตร โดยเฉพาะตัวชี้วัดและเนื้อหาแม่จะมีการเปิดพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมอื่นที่มีความแตกต่างและหลากหลาย อย่างไรก็ตามภาพตัวแทนหลักของวัฒนธรรมยังโยงเข้าสู่การกำหนดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบมาตรฐานที่ถูกกำหนดโดยหลักสูตรและแบบเรียน การสร้างความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยกำหนดวัฒนธรรมแบบมาตรฐาน วัฒนธรรมเดี่ยวหรือยึดเอาวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาติ การระบุถึงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมย่อมชี้ให้เห็นถึงการยึดถือวัฒนธรรมที่เป็นมาตรฐาน ทำให้ผู้เรียนเกิดมโนภาพความเป็นวัฒนธรรมที่ขาดความหลากหลาย ขาดความเข้าใจในมิติทางประวัติศาสตร์ในการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม และหลงลืมรากเหง้าแห่งการสร้างสรรค์วัฒนธรรม

การสร้างแบบเรียนถือเป็นเครื่องมือสำคัญในปฏิบัติการและสืบทอดวาทกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต่อไป แม้ว่ายุค

ของการควมรวมความหลากหลายทางชาติพันธุ์และกลุ่มทางวัฒนธรรมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ผ่านพ้นไปแล้ว ทว่าวาทกรรม “วัฒนธรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์” ยังคงดำรงอยู่สืบเนื่องเรื่อยมาดังที่ปรากฏในหลักสูตรและแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาตลอกัยภาพของวัฒนธรรมไทยที่ชาติมิติแห่งความหลากหลายต่อไป ซึ่งการสร้างวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อยึดโยงความเป็นอันหนึ่งเดียวกันด้วยวัฒนธรรมที่เป็นแบบมาตรฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา พื้นที่ใดชาติพันธุ์หนึ่งจะทำให้วัฒนธรรมปราศจากความหลากหลายหรือเป็นแค่เพียงความหลากหลายที่อยู่ในระดับพอเพียง หรือในระดับอ่อนแอซึ่งเป็นการสร้างวัฒนธรรมย่อยให้เป็นแค่วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือยอมรับแค่วัฒนธรรมที่มีความสวยงามจะทำให้มิติทางด้านวัฒนธรรมขาดความหลากหลายอย่างแท้จริง

การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาโดยเฉพาะในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม จะต้องมีการเปิดพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมกลุ่มย่อย หรือวัฒนธรรมอื่น หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจังเพื่อสร้างความเข้าใจต่อวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างและหลากหลาย โดยไม่ตอกย้ำความเป็นอื่น หรือยกวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งขึ้นมาอยู่เหนือวัฒนธรรมอื่น และกดทับวัฒนธรรมกลุ่มย่อยเป็นแค่วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีขอบเขตในการแสดงออกอันโรแมนติกเท่านั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ใดควรที่จะคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นเพื่อสร้างห้องเรียนที่สามารถสนองต่อความเป็นไปของชุมชนและท้องถิ่นโดยใช้ฐานวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนสังคมนั้นๆ เป็นฐานในการออกแบบการเรียนการสอน การเรียนการสอนจึงควรเป็นไปในลักษณะพหุวัฒนธรรมศึกษามากกว่าจะเป็นการศึกษาวัฒนธรรมเดียวที่เป็นเอกลักษณ์แต่มีความหลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ (เรียบเรียง). (2558). **หนังสือเรียน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____ (2551). **การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กลุ่มพัฒนาสื่อการเรียนรู้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2561). **ฐานข้อมูลบัญชีกำหนดสื่อการเรียนรู้สำหรับเลือกใช้ในสถานศึกษา**. สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 กรกฎาคม 2561 จาก <http://academic.obec.go.th/textbook/web>.
- คมชัดลึก ออนไลน์. (2560). **พุทธแท้-พุทธเทียม**. สืบค้นเมื่อ วันที่ 7 พฤษภาคม 2560 จาก www.komchadluek.net/news/knowledge/223681.
- คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). **ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ณัฏฐนันท์ เลี้ยวไพโรจน์ (เรียบเรียง). (2559). **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ทัศนีย์ บุญเต็ม. (ม.ป.ป.). **การสร้างหลักสูตร**. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2556). Siam Mapped กำเนิดสยามจากแผนที่
ประวัติศาสตร์ภูมิกายของชาติ. แปลโดย พวงทอง ภวัครพันธุ์ และ
 คณะ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2557). **ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทาง
 วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2554). **คนเมืองประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ (พ.ศ.
 2317-2553)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: สถาบันพัฒนาเมืองเชียงใหม่.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2557). **ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์**.
 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ประติมา นิมเสมอ และ ธาวัช งามสุต. (2558). บ้านพักอาศัยพื้นถิ่นในชุมชน
 ริมน้ำภาคกลางของประเทศไทยกับความสามารถในการรับมือกับน้ำ
 ท่วมในปัจจุบัน. **วารสารหน้าจั่วว่าด้วยประวัติศาสตร์
 สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย**, 12, 98-119.
- วอยซ์ทีวี ออนไลน์. (2560). **เสียชีวิตถูกคนอีสาน ลัทธิเหยียดภูมิภาคไม่
 เคยตาย**. สืบค้นเมื่อ วันที่ 12 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.voicetv.co.th/read/441351>.
- สามชาย ศรีสันต์. (2558). ฟุโกต์ในการศึกษาหลังการพัฒนา. ใน ธเนศ วงศ์ยาน
 นาวา (บรรณาธิการ). **อานวิพากษ์ มิเชล ฟุโกต์**. (น.181-226).
 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- สายชล สัตยานุรักษ์ (2548). การสร้างความเป็นไทยกระแสหลักและความจริงที่
 ความเป็นไทยสร้าง. **วารสารฟ้าเดียวกัน**, 3(4), 40-67.
- _____. (2558). **10 ปัญญาชนสยาม**. กรุงเทพฯ: Open book.

- _____. (2558). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่: ประวัติศาสตร์สังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2555). "วัฒนธรรมร่วม" ในอุษาคเนย์ รากเหง้าเก่าแก่ของประชาคมอาเซียน. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561 จาก <https://prachatai.com/journal/2012/08/42238>.
- _____. (2559). ฝิ, พราหมณ์, พุทธ รวมเป็นศาสนาไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_287611.
- _____. (2560). ไทย นับถือศาสนาไทย ฝิ พุทธ พราหมณ์. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_598271.
- สำเนียง เลื่อมใส และ สุชาดา วราหพันธ์ (เรียบเรียง). (2555). หนังสือเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอมพันธ์.
- Foucault, M. (1971). Orders of discourse. *Social science information*, 10(2), 7-30.
- _____. (1972). The discourse on language. *Truth: Engagements across philosophical traditions*, 315-335.
- Marsh, C. J., & Willis, G. (1995). *Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues*. Englewood Cliffs, NJ: Merrill.

ຄູນຍ໌ກາຣເຣຢນຣູ້
ພຸທຣຕິລປ໌ຖິ່ນອີສານ